

GLOBALLASHUV DAVRIDA YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARINI MA'NAVIY BO'XRONLARDAN ASRASH MUAMMOIARI

Kenjaev Shavkatjon Xusanovich
Guliston davlat Universiteti
"Ijtimoiy fanlar" kafedrasi dotsenti

Maqolada globallashuv davrida yangi o'zbekiston yoshlarini ma'naviy bo'xronlardan asrash muammolariga e'tibor qaratishgan. Shuningdek, ma'naviy bo'xronlar tushunchasi, uning turli yo'llar bilan kirib kelishi, yoshlar tarbiyasiga ko'rsatayotgansalbiy ta'siri hamda ma'naviy bo'xronlarning oldini olishgadoir taklif vatavsiyalar berilgan.

Tayanch so'zlar: globallashuv, yoshlar, ma'naviy bo'xron, mafkuraviy immunitet, milliy qadriyatlar, tarbiya.

Annotatsiya

V state osnovnoe vnimanie udelyaetsya zaщite molodeji ot moral'nykh ugroz v epoxu globalizatsii. Takje dany ponyatie moral'noy ugrozy, yeevnedrenie razlichnymi sposobami, yee negativnoe vliyanie na vospitaniemolodeji, a takje predlojeniya i rekomendatsii po predotvraщeniyu moral'nykh ugroz.

Klyuchevye slova: globalizatsiya, molodej, moral'naya ugroza, ideologicheskii immunitet, natsionalnye sennosti, obrazovanie.

Annotation

The article focuses on protecting young people from moral threats in the era of globalization. Also, the concept of moral threat, its introduction in different ways, its negative impact on the education of young people, as well as suggestions and recommendations for preventing moral threats are given.

Keywords: globalization, youth, moral threat, ideological immunity, national values, education.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev ta'kidlaganidek: «Dunyo shiddat bilan o'zgarib, barqarorlik va xalqlarning mustahkamrivojlanishiga rahna solayotgan turli yangi bo'xron va xavflar paydo bo'layotgan bugungi kunda ma'naviyat va ma'rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish, kamolga yetishga intilishiga e'tibor qaratish har qachongidan hammuhimdir»[1]. Darhaqiqat, bugungi kunda ma'naviy bo'xronlarning yoshlar tarbiyasigako'rsatayotgan salbiy ta'siri dolzarb muammolardan biri hisoblanmoqda. Bunday sharoitda o'sib kelayotgan yosh avlodni barkamol qilib tarbiyalashda onaVatanga muhabbat, milliy va diniyqadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Xo'sh, ma'naviy bo'xronni o'zi nima? "Ma'naviy bo'xron deganda,

avvalo, tili, dini, e'tiqodidan qat'iynazar, har qaysi odamning tom ma'nodagi erkin inson bo'lib yashashiga qarshi qaratilgan, uning aynan ruhiy dunyosini izdan chiqarish maqsadini ko'zdatutadigan mafkuraviy, g'oyaviy va informatsion hurujlarni nazarda tutish lozim"[2].

Yuqorida ham ta'kidlaganimizdek, bugungi globallashuv davrda ayniqsa yoshlarimizni turli xil ma'naviy bo'ronlardan himoya qilish, ularning mafkuraviy immunitetni shakllantirish eng dolzarb vazifadir.

Ma'lumki, ayni damlarda insoniyat yangi axborot inqilobini boshdan kechirmoqda OAVning qamrovi darajasi tobora kengayib borib, yangi sifat darajasiga ega bo'lmoqda. Bu sohaning mahalliy, mintaqaviy, umuminsoniy yoki xalqaro (global) miqyosda faoliyat ko'rsatishi uning ta'sir doirasini ko'rsatuvchi omillaridir. Shu o'rinda, Hindistonning mashhur davlat arbobi Maxatma Gandi quyidagi fikrlarini eslaymiz: "Men uyimning darvoza va eshiklarini doim ham berkitib o'tira olmayman, chunki uyimga toza havo kirib turishi kerak. Shu bilan birga, ochilgan eshik va derazalarimdan kirayogan havo dovul bo'lib uyimni ag'dar-to'ntar qilib tashlashi, o'zimni esa yiqitib yuborishini ham istamayman". Bugungi globallashuv sharoitida Yangi O'zbekistonga tashqaridan ijobiy g'oyalar bilan birgalikda yashash turmush tarzimizga, ma'naviyatimizga zid bo'lgan turli xil yot va zararli g'oyalar kirib kelmoqda. Internet tarmoqlaridan yoshlar har kuni turli xil jumladan: o'yinlar, videofilmlar va boshqa ko'plab va ma'lumotlardan foydalanadilar.

Ularning aksariyati g'oyaviy jihatdan xalqimiz ma'naviy madaniyati va milliy o'zligini anglashga salbiy ta'sir ko'rsatadigan ma'lumotlardir. Shuning uchun bu axborotlarga hamma ham bir xil munosabat shakllanmaydi: ba'zilar ungatanqidiy ko'z bilan qarasa, ba'zilar uni to'g'ridan-to'g'ri oddiy haqiqat deb qabul qiladi; yana boshqalar esa unday axborotlarga jiddiy munosabatda bo'lib, uning mazmun-mohiyatini, g'oyaviy yo'nalishini bilishga harakat qiladilar. OAV va internet tarmoqlari orqali beriladigan bunday keng qamrovli, ayni vaqtda bizning mentalitetimizga to'g'ri kelmaydigan turli xil axborotlarni to'g'ri tushinish va ob'ektiv tahlil qilish uchun xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz ma'naviyatini yuksaltirib borishimiz, xususan, milliy g'oyani singdirishimiz lozim bo'ladi. Bu jarayonda milliy o'zlikni anglash asosiy omillardan biridir. Buning uchun yoshlarda ona Vatanga, boy tariximizga, ota-bobolarimizning muqaddas diniga sog'lom munosabatni qaror toptirishimiz, bu tuyg'ularni buzib ko'rsatuvchi ma'naviy bo'ronlarga qarshi ularning mafkuraviy immunitetni shakllantirishimiz lozim.

Bugungi shiddatli globallashuv jarayonida yoshlar ongu shuurini internet orqali kirib kelayotgan zararli g'oya va ta'sirlardan samarali va ishonchli himoyalash tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa pedagoglar, ma'naviyat

targ'ibotchilari, ota-onalardan yanada hushyor va ogoh bo'lishni, yosh avlodning g'oyaviy-mafkuraviy immunitetini mustahkamlash borasidagi ishlar

ko'lamini yanada kengaytirishni talab qiladi. Bizga ma'lumki, ko'plab sayt va tarmoqlar katta mablag'lar evaziga filtrlab qo'yilgan va bu holatni ko'plab davlatlarda kuzatish mumkin. Albatta, ta'qiqlar yoki filtr vositalari orqali odamlarni Internet olamidagi turli kuchlarning xatarli bo'xronlaridan, keraksiz va salbiy axborotlardan saqlash qiyin va faqatgina vaqtinchalik holat bo'lishi mumkin.

Ma'naviy bo'xronlardan voyaga yetmagan yoshlarimizni himoya qilishda avvalo, «globallashuv avj olayotgan bugungi kunda milliy tarbiyaning strategik yo'nalishini keng ma'nodagi ma'naviyatimizni millatimizga yot bo'lgan turli zararli ta'sirlardan himoya qilish, uni yoshlarimiz ongi, qalbi, dunyoqarashining ajralmas qismiga aylantirish»[3], milliy merosning

muhofazasini amalga oshirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish, fuqarolarning hayoti uchun muhim bo'lgan axborotni to'g'ri va o'z vaqtida yetkazish, milliy urf-odatlar, qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, milliy tarixiy

ildizlarni asrash, jamiyat a'zolarini milliy g'urur, ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, tinchlikparvarlik ruhida tarbiyalashga asosiy e'tiborni qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bugungi kunda turli ma'naviy bo'xronlarga qarshi kurash, uning oldini olishning samarali yo'llaridan biri – fuqarolarning, ayniqsa voyaga yetmaganlar va yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, aholi__orasida doimiy ravishda milliy qadriyatlarimizga asoslangan huquqiy targ'ibot ishlarini oilada ota-onalar, o'quv muassasalarida o'qituvchilar va tarbiyachilar, mahallada mahalla faollari hamkorlikda olib borishlari lozimligini barcha anglab yetdi. Ayniqsa, ota-onalar, ilm va tarbiya beruvchi pedagog-xodimlar yosh avlod tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratgan holda, ularni zamonaviy bilim va kasb egasi bo'lishlari bilan bir qatorda, milliy va umuminsoniy g'oyalarga sadoqat, an'ana va qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash har qachongidan ham muhim sanaladi. Qachonki, yoshlar bilim bilan qurollansa, milliy qadriyatlarini chuqur anglasa, ularga yot g'oyalar ta'sir qila olmaydi.

Chunki bugun eng dolzarb va ustuvor vazifa ham yoshlar ma'naviyatini to'g'ri shakllantirish, ularni tarixiy, milliy va umuminsoniy madaniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash, o'z ajdodlari va yurti bilan fahrlanish, globallashuv jarayonida avj olayotgan yot g'oyalarning kirib kelishiga qarshi tura oladigan darajada immunitetini shakllantirish, chuqur bilimli, mustaqil fikrli insonlar qilib tarbiyalash davr talabidir. Zero, "Farzandlarimizning turli radikal va zararli g'oyalar ta'siriga tushib qolishiga yo'l qo'ymaslik – asosiy vazifamizdir. Bu boradagi ishlarni yangicha yondashuvlar bilan davom ettirishimiz kerak"[4].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida so'zlagan nutqida: "Bu borada ko'p hollarda bo'xronlarni keltirib chiqarayotgan asosiy sabablar bilan emas, balki ularningoqibatlariga qarshi kurashish bilangina cheklanib qolinmoqda... Shu

munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda, yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifadir"[5], deb ta'kidlab o'tgan edi.

Yangi O'zbekistonda bugungi kunda ilgari surilayotgan 5 ta muhim tashabbus: yoshlarni madaniyat va san'at muassasalariga keng jalb etish, yoshlarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etish, sport inshootlari quvvatini oshirish, aholi va yoshlar o'rtasida kompyuter texnologiyalari va internetdan samarali foydalanish chora-tadbirlari yoshlar madaniyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng jalb qilish va hudularda tikuv-trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarishni tashkil etish va xotin-qizlar bandligini ta'minlash chora-tadbirlarining qo'yilishi yoshlarimizni barkamol qilib tarbiyalashga asos bo'ladi.

Ma'naviy bo'xronlarga qarshi kurashish uchun quyidagilarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, har bir fuqaroda insoniylik, vatanparvarlik, millatparvarlik, mehnatsevarlik, o'zaro totuvlikni shakllantirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishga e'tiborni yanada kuchaytirish;

Ikkinchidan, ta'lim muassasalarida, ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim maktablarida tahsil olayotgan yoshlar uchun o'quv mashg'ulotlarida, darslarda axborot psixologik xavfsizlik, internetdan foydalanish madaniyati, ijtimoiy tarmoqlarning salbiy taraflari xususida tushuntirish ishlarini

kuchaytirish;

Uchinchidan, oilada – ota-onaning farzandlar tarbiyasidagi shaxsiy namunasi asosida, oilada kitobxonlik, sport va san'atga, milliy an'ana va qadriyatlarga hurmatini shakllantirish.

To'rtinchidan, kelajak avlodimizni bir-birlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ularning badiiy adabiyot va san'atga qiziqishlarini kuchaytirish, sabr-toqatli qilib tarbiyalash;

Beshinchidan, yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazishlari uchun ularni turli qo'shimcha mashg'ulotlarga, jumladan, kasb-hunar markazlari, til o'rganish maskanlariga qamrab olish darajasini yanada kengaytirish lozim. Maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab ularning sport va san'at bilan shug'ullanishlari uchun keng imkoniyatlar yaratish maqsadga muvofiq.

Oltinchidan, kitobxonlik madaniyatini oiladan shakllantirishimiz zarur. Bugungi kunda amalga oshirilayotgan "Yosh kitobxon", "Bizning oila kitobxon" kabi tanlovlarning barcha bosqichlarida (tuman, shahar, viloyat, respublika) yoshlarimizni ham moddiy, ham ma'naviy qo'llab-quvvatlash tizimini yanada keng yo'lga qo'yishimiz dardkor.

Yettinchidan, iste'dodli yoshlarimizni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada kengaytirishimiz zarur.

Sakkizinchidan, globallashuv jarayonida ma'naviy bo'xronlarni oldini olish eng muhim vazifalarimizdan biri ekan, uni amalga oshirishda jamiyatimizning barcha sohalarida fuqarolarimizning, yoshlarimizning ma'naviyatini yuksaltirishga qaratilgan hamkorlik asosidagi chora- tadbirlarni kuchaytirish,

OTMlarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni (falsafa, axloq, nafosat, sotsiologiya, dinshunoslik, mantiq) kengroq o'qitishni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. O'ylaymizki, ushbu masalalarga alohida e'tibor berilib, uzoq yillikmdasturlar, rejalar ishlab chiqilib amaliyotga tatbiq etilsa, har qanda Ma'naviy bo'xronlarga qarshi kurashish uchun quyidagilarga e'tibor

qaratish maqsadga muvofiq:

Birinchidan, har bir fuqaroda insoniylik, vatanparvarlik, millatparvarlik, mehnatsevarlik, o'zaro totuvlikni shakllantirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishga e'tiborni yanada kuchaytirish;

Ikkinchidan, ta'lim muassasalarida, ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim maktablarida tahsil olayotgan yoshlar uchun o'quv mashg'ulotlarida, darslarda axborot psixologik xavfsizlik, internetdan foydalanish madaniyati, ijtimoiy tarmoqlarning salbiy taraflari xususida tushuntirish ishlarini

kuchaytirish;

Uchinchidan, oilada – ota-onaning farzandlar tarbiyasidagi shaxsiy namunasi asosida, oilada kitobxonlik, sport va san'atga, milliy an'ana va qadriyatlarga hurmatini shakllantirish.

To'rtinchidan, kelajak avlodimizni bir-birlarga hurmat ruhida tarbiyalash, ularning badiiy adabiyot va san'atga qiziqishlarini kuchaytirish, sabr-toqatli qilib tarbiyalash;

Beshinchidan, yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazishlari uchun ularni turli qo'shimcha mashg'ulotlarga, jumladan, kasb-hunar markazlari, til o'rganish maskanlariga qamrab olish darajasini yanada kengaytirish lozim.

Maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab ularning sport va san'at bilan shug'ullanishlari uchun keng imkoniyatlar yaratish maqsadga muvofiq.

Oltinchidan, kitobxonlik madaniyatini oiladan shakllantirishimiz zarur. Bugungi kunda amalga oshirilayotgan "Yosh kitobxon", "Bizning oila kitobxon" kabi tanlovlarning barcha bosqichlarida (tuman, shahar, viloyat, respublika) yoshlarimizni ham moddiy, ham ma'naviy qo'llab-quvvatlash tizimini yanada keng yo'lga qo'yishimiz darkor.

Yettinchidan, iste'dodli yoshlarimizni davlat tomonidan qo'llab- quvvatlash tizimini yanada kengaytirishimiz zarur.

Sakkizinchidan, globallashuv jarayonida ma'naviy bo'xronlarni oldini olish eng muhim vazifalarimizdan biri ekan, uni amalga oshirishda jamiyatimizning barcha sohalarida fuqarolarimizning, yoshlarimizning ma'naviyatini

yuksaltirishga qaratilgan hamkorlik asosidagi chora-tadbirlarni kuchaytirish, OTMlarida ijtimoiy-gumanitar fanlarni kengroq o'qitishni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega.

O'ylaymizki, ushbu masalalarga alohida e'tibor berilib, uzoq yillik dasturlar, rejalar ishlab chiqilib amaliyotga tatbiq etilsa, har qanday ma'naviy bo'xronlar, "ommaviy madaniyat"ning salbiy ta'siri qisman bo'lsada yoshlarimizni chetlab o'tishiga erishishimiz mumkin. Zero, davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek: "Farzandlarimizning qobiliyatini ro'yobga chiqarishga bolalikdan e'tibor berib, ularning kamoloti uchun barcha imkoniyatlarimizni safarbar etsak, yurtimizdan yana ko'plab Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar yetishib chiqadi"[6].

Xulosa qilib aytganda, kelajak taraqqiyoti bugungi yosh avlodning aqliy tafakkuri, bilim tajribasi va kasbiy tayyorgarligiga ekan, demak, Yurtimizda istiqomat qilayotgan har bir fuqaroda, ayniqsa yoshlarda yurtga sadoqat, vatanparvarlik, ezgulik, bag'rikenglik tuyg'ularini, yurt kelajagiga mas'uliyat, zaminimizni buguni, ertangi kunining osoyishtaligini asrash, uning taraqqiy etishiga hissa qo'shish, tuyg'ularini qaror toptirish va yuksaltirishdan iborat bo'lishi bilan birgalikda shu aziz Vatanimizni ko'z qorachig'imizdek asrash, uning tinchligi, osoyishtaligi va barqarorligini himoya qilish, salohiyatini yanada yuksaltirish ham farz, ham qarz bo'lgan muqaddas vazifa ekanligini hech qachon unutmasligimiz lozim.

REFERENCES:

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1 – jild. – Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2017, 27- bet.
2. Karimov I.A.Yuksak ma'naviyat–yengilmas kuch. – Toshkent: «Ma'naviyat» NMIU, 2008, 13-14-betlar.
3. Otamurotov S. Globallashuv va millat. – T., 2008. – B. 187.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3 tom.. Toshkent, O'zbekiston, NMIU, 2019 yil. 34-bet.
5. Mirziyoev Sh.M.Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2 – jild. – Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2017, 27-bet.
6. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3 – jild. – Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2019, 76-b.
7. Kenjayev SH.X., Gazixodjayeva M.SH. Ijtimoiy me'yorlar va xulq og'ishining psixologik omillari. Monografiya, T,-Toshkent.Metodist nashriyoti-2024.
8. Kenjayev SH.X.Uzluksiz ta'lim jarayonida yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasi , Monografiya,T,-Toshkent. Metodist nashriyoti-2024
9. Kenjayev SH.X. Yoshlar ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda badiiy adabiyotning o'rni. T,-Toshkent. Innovatsion Ziya nashriyoti-2022
- 10.Kenjayev SH.X. O'zbekiston ijtimoiy-siyosiy hayotida xotin-qizlarning o'rni. T,-Toshkent Innovatsion Ziya nashriyoti-2024